

BEKÄMPNING AV PENNINGTVÄTT - UPPHANDLING

JUST/2018/JACC/PR/CRIM/018

Utveckling och anordnande av kurser för advokater om
EU-regler för bekämpning av penningtvätt och
finansiering av terrorism

HANDLEDNING – UTBILDARE

22 februari 2021

Ansvarsfriskrivning

Denna information har tagits fram inom ramen för ett avtal med Europeiska unionen (referensnummer: JUST/2018/JACC/PR/CRIM/018) och utgör inte Europeiska kommissionens officiella ståndpunkt. Varken kommissionen eller någon annan som agerar för kommissionens räkning kan hållas ansvarig för hur den information som ingår i handledningen används.

UTGIVARE

European Lawyers Foundation

Fluwelen Burgwal 58
2511 CJ Haag
Nederländerna
+31 612 990 818
www.elf-fae.eu
info@elf-fae.eu

Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE)

Rue Joseph II 40
1000 Bryssel
Belgien
+32 2234 6510
www.ccbe.eu
info@ccbe.eu

Foto (framsidan)

© Adobe Stock

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
SÅ HÄR ANVÄNDER DU HANDLENINGEN	5
Kursresultat	6
Metod	7
ÄNDAMÅLSENIG UTBILDNING	7
KÄLLMATERIAL	9
FALLSTUDIER	10

HANLEDNING – UTBILDARE

INLEDNING

Denna handledning för utbildare har utarbetats för dem som utbildar advokater om EU:s regler om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. För dem som går utbildningen finns det en motsvarande handledning för kursdeltagare.

De båda handledningarna är resultatet av ett kontrakt som Europeiska kommissionen tilldelat *European Lawyers Foundation (ELF)* och *Rådet för advokatsamfunden i Europeiska unionen (CCBE)* om "Utveckling och anordnande av kurser för advokater om regler för bekämpning av penningtvätt och terrorismfinansiering på EU-nivå" (tjänstekontrakt JUST/2018/JACC/PR/CRIM/0185).

Europeiska kommissionens syfte med att upphandla denna utbildning:

"Det övergripande målet med kontraktet är att utbilda, öka medvetenheten och främja spridningen bland advokater om de huvudsakliga principerna och koncepten i EU:s regler för bekämpning av penningtvätt och terrorismfinansiering. Syftet med kontraktet är att analysera, utvärdera och stödja advokaters behov genom att öka deras medvetenhet om deras roll och skyldigheter i kampen mot penningtvätt och finansiering av terrorism inom ramen för direktivet.

Det specifika målet är att utbildningsprogrammet når största möjliga målgrupp av advokater inom unionen. Kurserna kan i synnerhet hjälpa advokaterna i fråga att besvara hur de bäst

- får tillgång till och förstår relevanta skyldigheter avseende bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism; reflekterar över på vilket sätt advokater och advokatbyråer kan utnyttjas i samband med penningtvätt och terrorismfinansiering,
- reflekterar över praxis som advokater och advokatbyråer kan tillämpa i deras egna jurisdiktioner och i enlighet med relevanta regler inom advokatsamfundet, säkerställer att yrkets högsta etiska normer bibehålls,
- fastställer problem som kan uppstå i tolkningen av särskilda bestämmelser i ljuset av hypotetiska och faktiska fall och med hänsyn till, i synnerhet, kontinuiteten i deras affärsrelationer med klienter samt andra överväganden."

Innan kurshandledningarna togs fram bedömde partnerkonsortiet utbildningsbehoven och formulerade en utbildningsstrategi på grundval av svaren på en enkät om varje medlemsstats nuvarande praxis vad gäller utbildning om EU:s regler om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Enkäten besvarades av samtliga 27 advokatsamfund i EU som är medlemmar i CCBE plus Förenade kungariket.

Det är lämpligt att gå igenom [bakgrunden till direktiven om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism](#) och hur de påverkar advokater. Penningtvätt och finansiering av terrorism utgör allvarliga hot mot det dagliga livet och samhället och leder till våld, stimulerar till brottslig

handling och hotar rättsstaten i grunden. Advokater spelar en viktig roll i samhället. De har yrkesmässiga och andra skyldigheter och normer att iaktta och måste därför alltid agera med integritet, upprätthålla rättsstatsprincipen och inte delta i brottsliga handlingar. Detta kräver att advokater ständigt är medvetna om hotet från brottslingar som försöker missbruka jurister för att bedriva penningtvätt och finansiera terrorism.

Advokater och advokatbyråer måste se till att de är medvetna om och uppfyller sina skyldigheter i fråga om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism, som härrör från

- (i) juristyrkets grundläggande etik och omfattar en skyldighet att inte stödja eller underlätta brottslig verksamhet samt
- (ii) kraven i EU-lagstiftningen.

Alla advokater i EU måste vara medvetna om och fortlöpande utbilda sig om de rättsliga och etiska skyldigheter som gäller och de risker som är relevanta för deras praktik och klienter. Detta är särskilt viktigt eftersom den brottsliga verksamheten utvecklas snabbt och kontinuerligt och omfattar alltmer sofistikerade sätt att tvätta pengar och finansiera terrorism. Medvetenhet, vaksamhet, förmåga att se varningstecken och försiktighet är advokatens bästa verktyg för att bedöma situationer som kan ge upphov till misstankar om penningtvätt och finansiering av terrorism.

Denna handledning är avsedd att visa dem som utbildar advokater på området för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism hur de kan lägga upp utbildningen så att deltagarna förstår vidden av sina rättsliga och etiska skyldigheter samt de risker de löper.

SÅ HÄR ANVÄNDER DU HANDELDNINGEN

Denna handledning för utbildare åtföljs av en handledning för kursdeltagare som är avsedd för dem som deltar i utbildningen.

I handledningen för kursdeltagare ges en närmare beskrivning av EU:s regler för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. Den bör betraktas som en grundläggande mall för utbildning av advokater om dessa regler. Den bör dock inte ses som en fast plan som måste följas till punkt och pricka vid varje kurstillfälle av det uppenbara skälet att sessionerna kan påverkas av följande faktorer:

- Deltagarnas tidigare kunskaper och erfarenheter.
- Hur utsatta deltagarna är för vissa specifika risker på området för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism.
- Kursens längd (eftersom det är möjligt att vara generösare med innehållet i varje del under en längre kurs).

Om kursen täcker hela ämnet eller är särskilt inriktad på ett område.

Med andra ord bör handledningen för utbildare ses som en utgångspunkt för planeringen av kurstillfällena.

Kursresultat

Innan handledningarna för utbildare och kursdeltagare utarbetades gjordes först en analys av advokaters utbildningsbehov i EU och därefter en bedömning av utbildningsbehoven. Denna bedömning bör även beaktas när ett kurstillfälle förbereds på grundval av innehållet i handledningen för kursdeltagare. I bedömningen beskrivs kursresultat i form av färdigheter, kompetens och kunskap, vilket har legat till grund för denna handledning för utbildare.

Ett av resultaten av bedömningen var att en överväldigande majoritet av advokaterna vill att kursen ska vara praktikinriktad och fokusera på fallstudier och bästa praxis. Utbildning som är förankrad i de krav som dagligen ställs på advokater och de faktiska förhållandena inom yrket kommer att få en tacksam publik. Inför varje kurstillfälle måste en avvägning göras mellan, å ena sidan, behovet av att lära ut innehållet i reglerna om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism och, å andra sidan, behovet av att ge exempel ur verkliga livet som är intressanta för praktiserande advokater.

Även om handledningen för kursdeltagare inte innehåller några fallstudier hänvisas du som utbildare till [A lawyer's guide to detecting and preventing money laundering](#), utgiven av CCBE, Internationella advokatsamfundet (IBA) och *American Bar Association* (ABA) 2014. På sidorna 39–46 beskrivs ett antal fallstudier. Mer om detta finns i avsnittet om fallstudier nedan.

Det finns också långa riskförteckningar både i ovannämnda publikation och i en annan användbar publikation, nämligen [Guidance for a risk-based approach for legal professionals](#), som gavs ut av arbetsgruppen för finansiella åtgärder (FATF) 2019. Riskerna delas vanligtvis in i tre områden, nämligen

- kundrisk,
- transaktionsrisk,
- geografisk risk.

I bilaga III till direktivet finns en icke uttömmande förteckning över faktorer och typer av indikatorer på potentiellt högre risk inom dessa tre kategorier. Dessutom ges fler utförliga exempel på sidorna 28–38 i CCBE/IBA/ABA-publikationen och sidorna 27–43 i FATF-publikationen. Dessa risker är rika källor till både fallstudier och bästa praxis som kan tjäna som praktiska exempel för de advokater som går utbildningen. I avsnittet om fallstudier nedan finns det mer material om hur de två publikationerna kan användas som kursmaterial.

Bedömningen av utbildningsbehov innehåller även en förteckning över områden, inom vilka en majoritet av advokatsamfundet ansåg att advokater hade ett särskilt stort behov av utbildning. Det rör sig om följande områden:

- (1) Hur långt måste advokater gå för att ta reda på var klientens medel kommer ifrån?

(2) Hur man bedömer den risk man själv, som advokat eller advokatbyrå, löper när det gäller bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism, samt information om risker och sårbarheter inom den juridiska sektorn vad gäller penningtvätt och finansiering av terrorism.

(3) Samspelet mellan den allmänna dataskyddsförordningen och reglerna för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism.

(4) Information om hur mindre byråer med begränsade resurser kan fullgöra sina skyldigheter avseende bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism på ett effektivt sätt.

(5) Hur man kan hantera det faktum att det finns olika regler för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism i olika medlemsstater.

(6) Vilken kunskap som krävs om det materiella brottet och i samband med riskbedömningar och rapporteringsskyldigheter (dvs. vilken kunskapsnivå som krävs).

(7) Hur man identifierar olika typer av klienter, t.ex. enskilda personer och olika typer av företag och truster.

(8) Specifika frågor om verkligt huvudmannaskap.

(9) I vilken utsträckning advokater kan förlita sig på information från andra ansvariga enheter.

Återigen finns rubrikerna här för att hjälpa dig att förbereda dina kurser. Svaren på många av frågorna ovan finns nämligen i respektive avsnitt i handledningen för kursdeltagare. Vissa aspekter kan vara viktigare i en jurisdiktion än i en annan.

Metod

Metoden kommer att behöva anpassas till varje kurstillfälle. Den del av kursen där själva lagstiftningen går igenom kan till exempel kräva en traditionell föreläsningsslagmetod, understödd av bilder och anteckningar. Men för det praktiska inslaget, inklusive fallstudierna, är det bättre att ge uppgifter som ska lösas i små arbetsseminarier eller *break-out sessions*.

ÄNDAMÅLSENLIG UTBILDNING

De allmänna principerna för god utbildning gäller även för utbildning av advokater i bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism.

Följande specifika principer bör dock beaktas vid utbildning i bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism:

1) De advokater som deltar i kursen kan ha olika kunskaper och förväntningar. Det är viktigt

att från början vara medveten om deltagarnas förhandskunskaper. Vissa advokater kanske till exempel anser att reglerna om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism inte alls är tillämpliga på dem och då bör man närmare gå in på direktivets tillämpningsområde. Andra kan ha liten erfarenhet av straffrätt och då kan det vara bra att gå igenom den typ av brottsliga handlingar som förekommit i verkliga exempel på penningtvätt och finansiering av terrorism. Därför är det viktigt att börja med en bedömning av deltagarnas kunskaper och medvetenhet, t.ex. med hjälp av ett formellt frågeformulär eller en snabb muntlig frågestund, för att säkerställa att utbildningen blir relevant och ändamålsenlig.

- (2) Det kan också vara bra att bjuda in externa experter som talare till en utbildning i penningtvätt och finansiering av terrorism för att ge ett annat perspektiv. Det naturliga valet är att bjuda in någon från den nationella finansunderrättelseenheten (FIU) som behandlar rapporter om misstänkta transaktioner, eftersom de kan förklara vilka typer av fall de arbetar med. Det är viktigt att på förhand informera företrädaren för FIU om att denne inte bara förväntas ge exempel som gäller advokater, utan också prata om de särskilda regler i samband med penningtvätt och finansiering av terrorism som gäller advokater, så att deras presentation blir relevant.
- (3) Till skillnad från de flesta andra områden i en advokats praktik är lagstiftningen om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism ett rättsligt område där en advokat som underlåter att följa de korrekta förfarandena kan ha straffrättsligt eller annat ansvar. Det är därför viktigt att kursdeltagarna lämnar utbildningen väl medvetna om hur viktiga reglerna är och om det faktum att underlåtenhet att följa dem kan leda till att de hålls ansvariga och förlorar sitt anseende (och sin försörjning, beroende på situationens allvar).
- (4) Advokater säger konsekvent att de lär sig mest på detta område när de ställs inför verkliga exempel, vilket betonas i denna handledning. Alla talare bör därför uppmanas att ge så många exempel de kan i sina presentationer, särskilt eftersom betydelsen av de viktiga fraserna i direktivet inte alltid är självklar. Man bör också överväga att ägna ett särskilt kurstillfälle enbart åt en eller flera fallstudier. Mer vägledning om detta finns i avsnittet om fallstudier nedan. Kurstillfällena bör dessutom vara interaktiva och kursdeltagarna bör uppmuntras att löpande ställa frågor.
- (5) Utbildningen kommer ofta att förberedas av personer som är specialiserade på utbildning i allmänhet och täcker många ämnen, eftersom utbildning av yrkesverksamma är ett fackområde i sig. Utbildningen i bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism skiljer sig dock från utbildning i ämnen som endast omfattar materiell rätt, eftersom den förutom materiell rätt även omfattar förfaranden som måste integreras i den dagliga styrningen av advokatbyråer. Dessutom kan underlåtenhet att följa reglerna leda till allvarliga straff för advokaterna själva, inklusive uteslutning ur advokatsamfundet i allvarliga fall. Konsekvenserna är därmed mer långtgående än vid sådana fall av försummelse som normalt skulle bli följden av bristande utbildning inom ett visst ämne. Det är viktigt att

utbildningen förbereds med dessa faktorer i åtanke. Därför rekommenderas att en mer allmänt orienterad utbildare planerar utbildningsprogrammet tillsammans med en expert på reglerna om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism, för att säkerställa att lämpliga experter behandlar relevanta ämnen på ett fullgott sätt.

KÄLLMATERIAL

Flera användbara vägledningar för advokater har publicerats på området för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism. De har legat till grund för handledningen för kursdeltagare och har även citerats i denna handledning för utbildare. Utbildare rekommenderas att läsa dem för att få ytterligare idéer.

De två huvudsakliga vägledningarna är:

- (1) *A lawyer's guide to detecting and preventing money laundering*, utgiven av CCBE, Internationella advokatsamfundet (IBA) och *American Bar Association (ABA)* 2014.
- (2) *Guidance for a risk-based approach for legal professionals*, utgiven av arbetsgruppen för finansiella åtgärder (FATF) 2019.

Man bör emellertid komma ihåg att dessa vägledningar inte publicerades med den nuvarande EU-lagstiftningen i åtanke. De är avsedda för advokater världen över och behandlar grundläggande principer. Dessutom har den första vägledningen nu några år på nacken och vissa underliggande förhållanden kan ha förändrats.

Vidare gav *Legal Sector Affinity Group* ut *Anti-Money Laundering Guidance for the Legal Sector* 2020, medan Förenade kungariket fortfarande befann sig i den övergångsperiod som föregick landets utträde ur EU. Detta är bara en av de vägledningar som getts ut av advokatsamfund. Andra vägledningar i EU har getts ut av advokatsamfunden i Irland (*Law Society of Ireland*) och Nederländerna (*Nederlandse orde van advocaten*).

Det finns också domstolsbeslut som bör beaktas. De två viktigaste på EU-nivå citeras i handledningen för kursdeltagare och beskrivs i korta drag. Dessa domar är centrala när det gäller konsekvenserna av direktivet, och av reglerna om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism i allmänhet, för ett av kärnvärdena inom juristyrket, nämligen tystnadsplikten (på engelska *professional secrecy, confidentiality* eller *lawyer's professional privilege*). Detta ämne kommer sannolikt att komma upp i de flesta utbildningar för advokater i reglerna om bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism och därför rekommenderas utbildare att bekanta sig med följande domar:

- *Ordre des barreaux francophones et germanophone m.fl. mot Conseil des ministres*, mål C-305/05
- *Michaud mot Frankrike* (Klagomål nr 12323/11) (inte översatt till svenska)

Utbildare bör också vara medvetna om att handledningen för kursdeltagare, och de beslut som

nämns ovan, behandlar bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism på EU-nivå. Direktivet kommer att ha genomförts i nationell lagstiftning och det kan mycket väl finnas nationella rättsfall som det kommer att vara viktigt för utbildaren att känna till och förstå.

Det är viktigt att advokater vet exakt vilka formuleringar som används både i den nationella språkversionen av direktivet och i den nationella genomförandelagstiftningen och hur de i regel tolkas. Nationell lagstiftning och nationell rättspraxis kan inte avvika från den EU-omfattande norm som fastställs i direktivet, och även om så skulle ske är det direktivet som gäller. Men ordens omfattning kan ändå skilja sig något åt mellan medlemsstaterna.

Slutligen bör utbildare beakta de nationella riskbedömningarnas sammanhang och innehåll, eftersom de förhållanden som ger upphov till risken för penningtvätt och finansiering av terrorism varierar mellan medlemsstaterna. Arbetsgruppen för finansiella åtgärder (FATF) [för register över nationella riskbedömningar](#).

FALLSTUDIER

I denna handledning för utbildare har de två befintliga vägledningarna om advokaters ansvar i samband med bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism nämnts ett flertal gånger. Dessa publikationer ger praktiska exempel på det juridiska yrkets sårbarhet för brottslig verksamhet på detta område. De är inte specifikt inriktade på ansvaret enligt EU:s lagstiftning, utan är allmänna riktlinjer avsedda att användas av advokater var som helst i världen. Detta bör beaktas när materialet används.

A lawyer's guide to detecting and preventing money laundering, utgiven av CCBE, Internationella advokatsamfundet (IBA) och *American Bar Association (ABA) 2014 (den första vägledningen)* är mest användbar för denna handledning för utbildare, eftersom den från och med sidan 40 innehåller fallstudier som kan användas under kurstillfällena. När man diskuterar materialet med deltagarna kan man särskilt betona europeiska lösningar.

Materialet innehåller många olika fallstudier. Varje fallstudie har en rubrik och följs av en uppsättning typiska fakta. Sedan kommer en lista över varningstecken som varje deltagare bör uppmärksamma i faktauppgifterna, följd av en lösning som svar på frågan "Vad kan du göra?".

Ett typiskt exempel:

Avbrutna transaktioner och överföring av medel utan underliggande juridiskt arbete

En ny klient kontaktade en advokatbyrå och bad om hjälp med inköp av ett antal tillgångar. Klienten hade att göra med en ung advokat på byrån som på klientens begäran gav henne byråns kontouppgifter innan åtgärder för kundkännedom vidtagits eller en affärsförbindelse upprättats med henne. Klienten gav inga ytterligare instruktioner efter insättningen av medel. Därefter förklarade klienten att hon inte längre hade för avsikt att köpa tillgångarna och begärde att de insatta pengarna skulle tillhandahållas en tredje part i stället för att returneras till hennes personliga konto.

Varningstecken

När medel har satts in på klientkontot avbryts transaktionen. Klienten begär att insatta medel skickas till tredje part i stället för att returneras till klienten. Klienten undviker personlig kontakt utan goda skäl.

Vad kan du göra?

Låt inte klienter sätta in medel på ett klientkonto förrän du har vidtagit åtgärder för kundkännedom, fastställt syftet med transaktionen och förvissat dig om att medlen inte utgör en risk för penningtvätt. Alternativt kan du avböja att skicka medlen till tredje part och i stället returnera dem till det ursprungliga kontot.

Båda vägledningarna, det vill säga både den första vägledningen ovan som fallstudien är hämtad ur och den andra vägledningen, *Guidance for a risk-based approach for legal professionals*, som gavs ut av arbetsgruppen för finansiella åtgärder 2019 (den andra vägledningen), innehåller listor över varningstecken som på ett praktiskt sätt belyser juristyrkets sårbarhet.

Detta är en typisk lista över varningstecken tagen ur kapitel IV om varningstecken i den första vägledningen (många fler nämns):

Betalningssätt

- *Tillgången köps med kontanter och används sedan snabbt som säkerhet för ett lån.*

Det finns ingen legitim förklaring till

- *att en ovanligt kort återbetalningsperiod har fastställts,*
- *att hypotekslån vid upprepade tillfällen återbetalas långt före den ursprungligen överenskomna förfallodagen, eller*
- *att finansieringen tillhandahålls av en långivare som är en fysisk person eller en annan juridisk person än ett kreditinstitut.*

I bilaga 5 till den andra vägledningen ges exempel på varningstecken som bör få advokater att ana att det är fråga om misstänkta handlingar eller transaktioner. Här är några exempel:

- l) Den säkerhet som ställs för transaktionen är för närvarande belägen i ett högriskland.*
- m) Det har skett en betydande ökning av kapitalet i ett nybildat företag, eller så har flera insättningar gjorts under kort tid till samma företag, utan någon logisk förklaring.*
- n) Det har kommit ett kapitaltillskott från ett land som antingen inte har någon anknytning till företaget eller är ett högriskland.*
- o) Företaget får ett tillskott av kapital eller naturatillgångar som är överdrivet högt jämfört med företagets verksamhet, storlek eller marknadsvärde, utan någon logisk förklaring.*

Dessa exempel ges eftersom de visar att även om en utbildare inte använder någon av fallstudierna i den första vägledningen, så innehåller båda vägledningarna varningstecken som det är enkelt att konstruera nya fallstudier från. Som tidigare nämnts visar erfarenheten att ju mer

praktiskt inriktad utbildningen är, desto lättare kan deltagarna ta till sig innehållet.